

ФУНКЦІЯ ПРАВОСУДДЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

СЛІНЬКО Катерина Миколаївна - аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ

УДК 343.131

Стаття розглядає теоретичні положення функціонального визначення функцій правосуддя, функцій судді на основі його процесуального статусу. Визначає теоретичні проблеми встановлення обставин у кримінальному процесі, вини обвинуваченого в кримінальному процесі. Розкриваються функції правосуддя і визначаються функції судді при розгляді матеріалів кримінального процесу.

Ключові слова: слідчий, прокурор, суддя, сторони, захист, обвинувачений, судові провадження, функція, правосуддя, гарантії.

Актуальність статті полягає у виконанні завдань кримінального процесу таким чином, щоб жодна особа не була піддана необґрунтованому обвинуваченню або засуджена судом. Судовий розгляд проводиться відносно обвинуваченого, якому слідчий, прокурор на підставі обвинувального акту висунули обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення, надали докази його вини. Судовий розгляд повинен проводитися в межах висунутого обвинувачення відповідно до обвинувального акту.

Категорія «межі» включає у себе функціональну діяльність суду під час судового розгляду обставин кримінального правопорушення, вини обвинуваченого та предмет розгляду, який включає кваліфікацію кримінального правопорушення. Суд з метою зміни правової кваліфікації та/або обсягу

обвинувачення має право змінити обвинувачення, якщо під час судового розгляду встановлені нові фактичні обставини кримінального правопорушення, у вчиненні якого обвинувачується особа. Дійшовши до переконання, що обвинувачення потрібно змінити, прокурор повинен скласти новий обвинувальний акт, у якому формулює змінене обвинувачення. Копії обвинувального акту надаються обвинуваченому, його захиснику, потерпілому, його представнику та законним представникам, а також представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Обвинувальний акт долучається до матеріалів кримінального провадження. Якщо в обвинувальному акті зі зміненням обвинуваченням ставиться питання про застосування закону України про кримінальну відповідальність, який передбачає відповідальність за менш тяжке кримінальне правопорушення, чи про зменшення обсягу обвинувачення, головуючий зобов'язаний роз'яснити потерпілому його право підтримувати обвинувачення у раніше пред'явленому обсязі.

Мета статті

Тільки суддя, який виконує функцію правосуддя, повинен встановити обставини кримінального правопорушення та вини обвинуваченого на підставі чинного законодавства. У даному разі функціональне визначення процесуального статусу судді викликає багато теоретичних питань, які необхідно розв'язати та надати пропозиції

щодо подальшого удосконалення чинного законодавства.

Теоретичні положення функціонального визначення функції правосуддя полягають у наукових розробках низки вчених, які визначали процесуальний статус судді, щодо визначення вини обвинуваченого, розкривали зміст судового розгляду кримінального провадження, процесуальні елементи вироку та ін.. Необхідно зазначити, що у наукових розробках правосуддя були встановлені процесуальна дія засад, функції учасників, процедура проведення судового розгляду після прийняття Статусу кримінального судочинства 1864 року. Вчені намагалися відмежувати правосуддя від виконавчої влади та прокурора. Результатом їх правової діяльності є встановлення в Конституції України судової влади, як окремої гілки влади.

Необхідно зазначити вчених, які пропонували та відстоювали незалежність судової влади, зокрема О.М. Бандурка, М.І. Бажанов, Л.О. Богословська, В.Д. Бринцев, Ю.М. Грошевой, В.М. Горшеньов, О.В. Капліна, О.Г. Шило та ін.. [1; 2; 4; 5; 6; 7; 9]

Новизна статі полягає у визначенні нових елементів функції правосуддя та судді під час судового розгляду кримінального провадження. Встановлення межі судового розгляду суду першої та апеляційної інстанції. Визначення різниці між вирок суду першої інстанції та ухвалою апеляційною інстанцією.

Виклад загального матеріалу

Функціональний та предметний аспекти судового розгляду можна встановити наступним чином. Кримінальне провадження за чинним КПК України встановило процесуальний розподіл на стадії, які визначені як діяльність органів досудового розслідування, прокуратури і суду щодо розкриття кримінальних правопорушень, викриття і покарання винних та відбувається у суворо встановленій законом послідовності, створюючи систему кримінального процесу.

Судові стадії кримінального провадження починаються з підготовчого судового провадження, судового розгляду, прова-

дження в суді апеляційної інстанції, провадження в касаційній інстанції та Верховному Суді України.

Після отримання обвинувального акта суддя призначає підготовче судове засідання, в яке викликає учасників судового провадження. Під час підготовчого судового провадження суддя не розглядає кримінальне провадження в повному обсязі і не вирішує питання вини обвинуваченого, а встановлює технічні форми судового розгляду, зокрема визначає дату та місце проведення судового розгляду; з'ясовує питання про участь у судовому розгляді обвинуваченого, потерпілого та ін. учасників провадження; вчиняє дії, необхідні для підготовки до судового розгляду. Суддя формулює межі судового розгляду та процесуально позначає призначення судового засідання.

Стадія судового розгляду, в якій суд першої інстанції досліджує всі представлені сторонами докази і вирішує питання про законність та обґрунтованість пред'явленого обвинувачення, доведення факту вчинення злочину та вини у вчиненні та призначає обвинуваченому покарання за чинним кримінальним законодавством України.

Л.О. Богословської визначала, що процесуальні рішення апеляційної інстанції обмежені вирок суду першої інстанції. Апеляційний судовий розгляд здійснює перевірку вироків, ухвали судів, з підстав скасування або зміни даних процесуальних рішень, які оскаржені учасниками процесу [4, с. 17].

Апеляційній колегіальний суд з'ясує необхідність перекваліфікації діянь обвинуваченого згідно з кримінальним законом та має повноваження ухвалити новий вирок або змінити його, або надіслати кримінальну справу на новий судовий розгляд до суду першої інстанції. Таким чином, функції суду першої та апеляційної інстанції мають самостійні межі судового розгляду.

В.Д. Бринцев вказував, що суд першої інстанції ухвалює та проголошує вирок, а суд другої інстанції встановлює межі судового розгляду шляхом перевірки за змістом апеляційної скарги або подання- [5, с. 76].

Аналогічним чином виконуються функції судового розгляду в касаційній інстанції, де кримінальне провадження не розглядається по суті, а переглядається вирок, який вступив у законну силу.

Функцію правосуддя виконує суддя. Процесуальний статус судді становить сукупності функцій, які виконуються у кримінальному провадженні під час судового розгляду. Суддя є гілкою судової влади, що дозволяє забезпечити незалежне, об'єктивне, повне, неупереджене правосуддя. Суддя свої функції здійснює від імені держави.

С.В. Слінько вказував, що теоретична модель статусу судді включає наступні положення, зокрема: правовий статус судді повинен розглядатися за змістом та обсягом прав і обов'язків, закріплених у Конституції України, що є основою, фундаментом правового статусу судді; Закон України «Про судоустрій і статус суддів» визначив, що суддя відноситься до судової влади, що свідчить про особливість його правового статусу [11].

Таким чином можна зазначити, що правовий статус судді є правовою категорією, що характеризує функції судової влади, визначається метою і завданнями його діяльності.

М.І. Бажанов, Ю.М. Грошевой вказували, що розгляд кримінального провадження під час судового засідання проводиться щодо обвинуваченого та лише до пред'явленого обвинувачення [3, с. 17; 6, с. 34].

О.Г. Шило зазначала, що судовий розгляд повинен проводитися відносно предмету судового дослідження, а судові рішення повинні бути ухвалені та проголошені на підставі обставин кримінального правопорушення та у межах кримінального провадження [13].

Аналіз теоретичних точок зору сучасній літературі надає підстави для визначення інших точок зору, зокрема одні автори визначають функції судді на підставі встановленої межі судового розгляду [3; 4]. Інші визначають функції згідно з якими судовий розгляд – це процедурна форма, яка проводиться щодо обвинуваченого в межах кримінального провадження [5].

Дані теоретичні висловлювання мають право на існування, але вони є неповними, оскільки не охоплюють функціональний аспект судового розгляду і не розмежовують зміст предмета доказування та доказування обставин кримінального правопорушення за участю учасників кримінального процесу. Необхідно розмежовувати категорію функцій судді, які він виконує під час судового розгляду на підставі встановленої межі судового розгляду та функції під час встановлення межі доказування, яка під час судового розгляду може виходити за предмет доказування у разі встановлення нових обставин кримінального правопорушення, надання стороною захисту алібі, зміни показань учасниками кримінального провадження та ін. Більш точною є точка зору вчених, які розрізняють самостійно існуючі поняття межі судового розгляду, його предмет, функції, що виконують учасники кримінального провадження, оскільки чинним законодавством функції учасників судового розгляду визначені за їх процесуальною участю під час судового розгляду, а також предмету, що становить фактичний і правовий зміст кримінального провадження.

Кримінальне право встановлює матеріально-правові наслідки вчинення кримінального правопорушення, які повинні бути встановлені судом під час судового розгляду. Процесуальний аспект вирішення даної проблеми повинен бути встановлений за допомогою процесуальної форми, процедурного порядку, що забезпечує дотримання сторонами процесу на всіх його етапах встановлення кола обставин і доказів матеріально-правової характеристика кримінального правопорушення.

Аналіз процесуального змісту судового розгляду дозволяє виявити два елемента, крім предметного. По-перше, судовий розгляд окреслюють реалізації процесуальних функцій сторін. По-друге, процедура судового розгляду є процесуальною гарантією, що забезпечує реалізацію прав учасників кримінального процесу.

М.С. Строгович зазначав, що процесуальні гарантії в кримінальному процесі є

встановлені законом засоби, що забезпечують виконання завдань правосуддя, серед яких, як особливий вид, виділяються гарантії прав учасників кримінального провадження та є складовою частиною гарантій правосуддя [12].

К.Ф. Гуценко, А.В. Головки, Б.А. Філімонов та ін. автори підкреслювали, що кримінально процесуальні гарантії – це встановлені кримінально процесуальними нормами положення для здійснення завдань кримінального процесу, в першу чергу для захисту прав і законних інтересів обвинуваченого [8].

Слід зазначити, що чинний КПК України встановив термін «обвинувачений» замість «підсудний». У даному разі закон вказує, що правомірним буде проведення судового розгляду у відношенні тільки тих осіб, у яких була можливість скористатися в повному обсязі процесуальними гарантіями права на захист, які були надані підозрюваному та обвинуваченому.

Таким чином, можна визначити функції правосуддя, які включають до себе, зокрема механізм правового регулювання процесуальної участі сторін, учасників кримінального провадження. Пропонуємо наступні функції.

Перша функція, яка встановлена англосаксонською правовою системою, є функція соціальної справедливості.

Р. Нозік вважав, що функцією кримінального провадження є виконання соціальної справедливості на підставі чесності, яка не вживається у кримінальному процесі, але повинна бути застосована [10, с. 123].

Друга функція правосуддя контрольна, яку виконує суддя під час судового розгляду, а саме: перевіряє докази, які надані у обвинувальному акті та встановлює обставини кримінального правопорушення на підставі доказів. Суд апеляційної інстанції перевіряє вирок суду першої інстанції та має право залишити вирок або ухвалу без змін; змінити вирок або ухвалу; скасувати вирок повністю чи частково та ухвалити новий вирок; скасувати ухвалу повністю чи частково та ухвалити нову ухвалу; скасувати вирок або ухвалу і закрити кримінальне провадження; скасувати вирок або

ухвалу і призначити новий розгляд у суді першої інстанції.

Третя функція правосуддя пов'язана з формуванням правомірної поведінки правовим впливом на суспільні відносини. Вирок суду повинен бути законним, обґрунтованим і вмотивованим. Законним є вирок на підставі ухвалення компетентним судом, згідно з нормами матеріального права та кримінального процесу. Обґрунтованим вирок буде після встановлення суддею обставин, що підтверджені доказами, дослідженими під час судового розгляду та оціненими судом. Вмотивованим вирок визначається, якщо в ньому наведені належні і достатні мотиви та підстави його ухвалення.

Четверта функція юридичної практики полягає у формуванні прав і обов'язків учасників кримінального провадження.

Функції судді під час судового розгляду включають у себе наступні елементи: предмет функціонування, що визначає встановлення обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні в рамках обвинувачення; гарантії виконання функцій сторонами обвинувачення та захисту, що надає можливість суду реалізувати функції між учасниками процесу; функції, що обумовлені засадами кримінального процесу, зокрема законності, змагальності, диспозитивності, забезпечення права на захист та ін.

Висновок

Функції правосуддя у кримінальному процесі можна визначити як сукупність функціональної діяльності судді під час судового розгляду щодо обвинуваченого та за змістом обвинувачення. Суддя зобов'язаний під час виконання функцій правосуддя надати гарантії учасникам кримінального провадження таким чином, щоб забезпечити виконання завдань кримінального процесу. Вирок суду проголошується одноразово, та він повинен мати виховний зміст таким чином, щоб той, хто вчинив кримінальне правопорушення, відповів у міру своєї вини.

АНОТАЦІЯ

Стаття розглядає теоретичні положення функціонального визначення функцій правосуддя, функцій судді на підставі його процесуального статусу, встановлення обставин кримінального правопорушення, визначення вини обвинуваченого у вироку суду. Розкриваються функції правосуддя та визначаються функції судді.

SUMMARY

The article examines the theoretical position of the functional definition of the function of justice as judges on the basis of its procedural status inquiries criminal offense in determining the defendant's guilt verdict. Disclosed functions justice and defines the functions of a judge.

Література

1. Бандурка О.М. Основи управління в органах внутрішніх справ України /Бандурка О.М. -Х.: Основа. 1996. – 450с.
2. Бажанов М.И. Предание суду в советском уголовном процессе /Бажанов М.И. – Х.: из-во Харьковский юридический ин-т. 1965. – 150с.
3. Бажанов М.И. Изменение обвинения в судебных стадиях советского уголовного процесса: учебник Советский уголовный процесс /Бажанов М.И. -К.: Вища школа. 1983. -360с.
4. Богословская Л.А. Основания отмены или изменения приговоров /Богословская Л.А. -Х.: из-во Харьковского юридического института. 1981. – 59с.
5. Брынцев В.Д. Судебная власть. Правосудие. Пути реформирования в Украине /Брынцев В.Д. – Х.: Основа. 1998. – 140с.
6. Грошевой Ю.М. Освобождение от уголовной ответственности в стадии судебного разбирательства /Грошевой Ю.М. – Х.: Основа. 1979. – 98 с.
7. Горшенев В.М. Контроль как правовая форма деятельности /Горшенев В.М., Шахов И.Б. -М.: Юрид. лит. 1987. – 220с.
8. Уголовный процесс западных государств:учебник/ К.Ф. Гуценко, Л.В. Головкин, Б.А. Филимонов под ред..К.Ф. Гуценко. – М.: МГУ. Зеркало. 2002. – 300с.
9. Капліна О.В. Кримінальний процес України: підручник / О.В. Капліна, Ю.М. Грошевой, О.В. Шило та ін.. – Х. Юрид. академія ім.. Я. Мудрого. 2013. – 820с.
10. Нозик Р. Анархия, государство и утопия /Нозик Р. -М.: Ирисен. 2008 -422с.
11. Слінько С. В. Теорія та практика реформування досудового розслідування / С. В. Слінько. – Харків : Владимирів, 2011. – 280 с.
12. Строгович М.С. Материальная истина и судебные доказательства в советском уголовном процессе /Строгович М.С.-М.: Юриздат МЮ СССР. 1955. – 220с.
13. Шило О. Г. Теоретико прикладні основи реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі України / О. Г. Шило. – Харків : Право, 2011. – 472 с.